

Historia Francorum

Fredegarius

Prologus.

Cum aliquid unius verbi proprietate non habeo quod proferam, nisi praestitum ab Altissimo fuerit, et dum quaero implere sententiam, longo ambitu vix brevis viae spatium consummo, vernaculum linguae hujus verbi interpretator absurde resonat; si ob necessitatem aliquid in ordine sermonum mutavero, ab interpretis videor officio recessisse. Itaque beati Hieronymi, Ydacii, et cujusdam Sapientis, seu et Isidori, imoque et Gregorii chronicas a mundi origine diligentissime percurrens, usque decedente regno Guntramni, his quinque chronicis hujus libelli, nec plurima praetermissa singillatim congruentia stylo inserui, quod [Al., quae] illi solertissime absque reprehensione condiderunt. Cum haec ita se habeant, necessarium duxi veritatem diligentius insequi, et ob id in prioribus his chronicis, quasi quodam futuro opere, omnium mihi regna et tempora praenotavi. In praesenti autem stylo ea tempora ponens, et singularum gentium curiosissimo ordine quae gesserunt coaptavi; quod prudentissimi viri, quos supra memini, hisce chronicis (verbum hoc est nomen Graecum, quod Latine interpretatur, gesta temporum) severissime dictantes condiderunt, velut purissimus fons largiter fluente manantes. Optaveram et ego ut mihi succumberet talis dicendi facundia, ut vel paululum esset ad instar. Sed carius hauritur, ubi non est certa perennitas aquae. Mundus jam senescit, ideoque prudentiae acumen in nobis tepescit, nec quisquam potest hujus temporis, nec praesumit oratoribus praecedentibus [Al., prudentibus] esse consimilis. Ego tamen, ut rusticitas et extremitas sensus mei valuit, studiosissime de hisdem libris, brevitate quantum plus potui, aptare praesumpsi. Ne quisquam legens hic quidquam dubitet uniuscujusque libri nomen redeat, ad auctorem, cuncta reperiet subsistere veritate. Transacto namque Gregorii libri volumine, temporum gesta, quae undecunque scripta potui reperire, et quae mihi postea fuerunt cognita, acta regum, et bella gentium quae gesserunt, legendo simul et audiendo, aut etiam videndo, cuncta quae certificatus cognovi, in hujus libelli volumine scribere non silui, sed curiosissime, quantum potui, omnia inseri studui, de eodem incipiens tempore scribendum, quo Gregorii finis, gestaque cessavit et tacuit, cum Chilperici vitam finisse scripsit.

INCIPIUNT CAPITULA.

- I. De bonitate Guntchramni et ecclesia sancti Marcelli.
- II. De Gundualdo, quod contra Guntchramnum factione Mummoli regnum arripere voluit.
- III. Qualiter Guntchramnus Chlotharium in regno sublimavit.
- IV. De interfectione Mummoli.
- V. De exercitu Guntchramni in Spaniam aggresso.
- VI. De inundatione aquarum, patriciato Siagrii, signo in coelo, morte Leupildi, et Richario sublimato in regno.
- VII. De pace inter Guntchramnum et Childebertum firmata.
- VIII. De ducibus jussu Childeberti interfectis.

- IX. De uxore Aunulfi regis Persarum, nomine Caessara.
X. De exercitu Guntchramni in Spaniam aggresso.
XI. De tunica Domini inventa.
XII. De Beppelino et Ebrehario ducibus.
XIII. De Agone sublimato in regno Italiae super Langobardis, et de defectione solis.
XIV. De obitu Guntchramni.
XV. De regno Childeberti in Burgundia.
XVI. De obitu Childeberti.
XVII. De Fredegunde, quod Parisius invasit, et pugnavit contra Theudebertum.
XVIII. De morte Quintrionis.
XIX. De Brunichilde, qualiter de Auster ejecta est.
XX. De pugna quam Theudebertus et Theudericus contra Chlotharium fecerunt, ipsumque vicerunt.
XXI. De filio Theudericus nato, et de Agilane patricio interfecto.
XXII. De corpore sancti Victoris invento.
XXIII. De Foca qualiter Mauricium imperatorem interfecit, et imperium assumpsit.
XXIV. De exsilio sancti Desiderii episcopi.
XXV. De Bertoaldo majore domus.
XXVI. De victoria Theudericus contra Chlotharium.
XXVII. De Prothadio majore domus ejusque interitu.
XXVIII. De bonitate Claudii majoris domus.
XXIX. De interitu Vulti patricii.
XXX. De Ermenberga, quae de Spania ad Theudericum venit.
XXXI. De legatis Berterici ad reges transmissis.
XXXII. De martyrio sancti Desiderii.
XXXIII. Quod Sisebodus rex in Spania sublimatur.
XXXIV. De Agone rege et ejus regina Theudelinda.
XXXV. De Brunichilde et Belichilde reginis.
XXXVI. De vita sancti Columbani.
XXXVII. De injuria Theudericus regis, quam habuit apud Alsatios.
XXXVIII. De pugna Theudericus et Theudeberti, et Auster recepto.
XXXIX. De obitu Theudericus.
XL. De Chlothario, quomodo in Auster ingredi coepit.
XLI. De consilio inito super perditione filii Theudericus.
XLII. De eo quod Chlotharius regnum Burgundiae et Auster recepit, et filios Theudericus occidit.
XLIII. De internecone Herponis ducis.
XLIV. De Leudemondo episcopo, et Berethrude regina.
XLV. De tributis Langobardorum cassatis.
XLVI. De morte Berethrudis reginae.
XLVII. De initio regni Dagoberti.
XLVIII. De initio regni Samonis in Winidis.
XLIX. De Adaloaldo rege Langobardorum.
L. De Charoaldo sublimato in regno super Langobardos.
LI. De Gundeburga regina, ejusque injuria et exsilio.
LII. De interitu Chrodoaldi.

- LIII. De Dagoberto, quod reginam accepit, et ejus regnum augetur.
LIV. De interitu Warnacharii majoris domus, et interitu Godini filii sui.
LV. De intentione inter Charibertum et Aeginanem.
LVI. De obitu Chlotharii, et quomodo regnum ejus Dagobertus assumpsit.
LVII. De regno Chariberti filii Chlotharii.
LVIII. De introitu Dagoberti in Burgundia, et bonitate ejus.
LIX. De nativitate Sigiberti filii Dagoberti.
LX. De mutatione Dagoberti, et suasionem malitiae Neustrasiorum.
LXI. De bonitate et continentia Pippini.
LXII. De Chariberto rege, cum Sigibertum nepotem suum excepit.
LXIII. De imperio Heraclii.
LXIV. De victoria Heraclii super Persas.
LXV. De pulchritudine et utilitate Heraclii.
LXVI. De initio infestationis Saracenorum contra imperium.
LXVII. De obitu Chariberti et filii sui; et quod regnum ejus Dagobertus accepit.
LXVIII. De scandalo et strage Francorum cum Winidis.
LXIX. De Charoaldo rege Langobardorum, quod Tasonem occidit, et ipse rex moritur.
LXX. De Chrotario rege Langobardorum sublimato.
LXXI. De Aubedone ad Chrotarium in Italiam in legatione misso.
LXXII. De Hunis in Bajoaria occisis.
LXXIII. De Sisenando per solatium Dagoberti erecto in regnum Spaniae.
LXXIV. De eo quod Dagobertus Magontiacum cum exercitu contra Winidos ambulando accessit.
LXXV. De regno Sigiberti in Auster.
LXXVI. De nativitate Chlodovei, et pactione de regno cum Austrasiis.
LXXVII. De Radulfo duce rebelle.
LXXVIII. De exercitu jussu Dagoberti de Burgundia in Wasconiam misso.
LXXIX. De obitu Dagoberti, et initio regni Chlodovei.
LXXX. De Aegane majore domus, et bonitate ejus.
LXXXI. De imperio Constantis, et vastatione Saracenorum.
LXXXII. Qualiter degradatus est Tolga rex Spaniae, et Chindas inde sublimatus.
LXXXIII. De morte Aeganis, et interfectione Aginulfi comitis.
LXXXIV. De Erchenoaldo majore domus.
LXXXV. De Austrasiis, quomodo thesaurum Sigiberto debitum receperunt.
LXXXVI. De Grimoaldo, et Ottone filio Beronis.
LXXXVII. De pugna Sigiberti cum Radulfo in Thoringia.
LXXXVIII. De interitu Ottonis.
LXXXIX. De Flaocado, qualiter major domus efficitur.
XC. De Willibadi interitu, et Flaocadi obitu.

CHRONICI FREDEGarii CONTINUATIO. PARS PRIMA.

- XCI. De Baldichilde regina Chlodovei, et ejus filiis, Chlothario, Childerico, et Theodorico, et de obitu Chlodovei.
XCII. Quod Chlotharius ejus filius elevatur in regno, et de Ebroino majore domus.

XCIII. De obitu Chlotharii, et quod Theodoricus frater successit in regno, et Childebertus in Austria regnum accepit.

XCIV. Quod Theodoricum a regno dejiciunt, et crines tondunt, et Ebroinum in Luxovium monasterium dirigunt, et Childericum in cuncto regno suscipiunt.

XCV. De obitu Childerici et Bilichilde regina, et quod Leudesius filius Erchenoaldi major domus efficitur.

XCVI. Quod Ebroinus a Luxovio exiens Leudesium interfecit, et sanctum Leudegarium gladio perimi jussit.

CHRONICI FREDEGarii CONTINUATIO. PARS SECUNDA.

XCVII. Quod Martinus dux et Pippinus filius Ansegisili contra Ebroinum ad Locoficum pugnam inierunt.

XCVIII. De obitu Ebroini, et quod Franci Waradonem majorem domus efficiunt, et Ghislemarus filius ejus ipsum supplantavit.

XCIX. De obitu sancti Audoini, et obitu Waradonis; et qualiter Bertharius major domus efficitur. C. Qualiter Pippinus cum Austrasiis in oppido Virmandensi, cui nomen Textricium, contra Theudericum et Bertharium dimicavit.

CI. De obitu Theudericum, et de Chlodoveo filio ejus elevato in regno; et quod, eo mortuo, Childebertus frater ejus resedit in regno, et de Grimoaldo filio Pippini majore domus, et bonitate ejus.

CII. Quod Pippinus contra Radbodum pugnavit et vicit.

CIII. Quod Pippinus Halpaidam duxit uxorem, et habuit ex ea filium nomine Carolum.

CIV. De obitu Childeberti et Grimoaldi; et quod Dagobertus filius Childeberti successit in regnum, et de obitu Pippini, et Theudoaldo majore domus; et de pugna in Cotia contra Theudoaldum.

CV. De Raganfrido majore domus; et qualiter Carolus de custodia Plicthrudis, auxilio Dei, liberatus est.

CVI. De obitu Dagoberti regis, et quod Chilpericus successit in regno; et qualiter dux Carolus contra Raganfridum pugnavit, et victor exstitit.

CVII. Qualiter Carolus dux Chlotharium sublimavit in regno, quo mortuo Chilpericum, qui fuga lapsus apud Raganfridum fuerat, ab Eudone duce Aquitaniae recepit, et eo mortuo Theudericum regem statuit.

CVIII. Qualiter Carolus cum [Id est, contra] Saxonibus, Bajoariis, et cum Eudone duce adversus Abdirama regem Sarracenorum pugnavit et vicit.

CIX. Qualiter Burgundiam ipse dux subjugavit, et Saracenos, qui in Avennione erant prostravit; quomodo Narbonam venit, et Saracenos cum rege eorum in ore gladii interfecit, et cum Fresonibus ultra mare pugnavit.

CHRONICI FREDEGarii CONTINUATIO. PARS TERTIA.

À À À Varias Caroli expeditiones.

CX. De legatione papae Gregorii urbis Romae cum clavibus sancti Petri ad Carolum, et divisione regni inter filios suos, seu de obitu ipsius.

CXI. Chiltrudis nuptiae, bellum contra Wascones, tum adversus Alamannos.

- CXII. Bellum in Bajoarios.
 CXIII. Bellum adversus Saxones, tum in Suevos.
 CXIV. Wasconum cothurnus repressus.
 CXV. Alamanni a Carlomanno superati.
 CXVI. Carlomannus monasticam vitam amplectitur.
 CXVII. Saxones, tum Bajoarii a Pippino superati. Pippinus in regem sublimatur.

CHRONICI FREDEGarii CONTINUATIO. PARS QUARTA.

- CXVIII. Saxones debellati. Griphonis interitus.
 CXIX. Stephanus in Gallias advenit, a rege suscipitur.
 CXX. Expeditio adversus Langobardos, qui a Pippino superantur.
 CXXI. Altera in Langobardos expeditio.
 CXXII. Aistulfi Langobardorum regis interitus.
 CXXIII. Pippinus et Constantinus imp. amicitias jungunt, tum violantur.
 CXXIV. Expeditio adversus Waifarium Aquitaniae ducem.
 CXXV. Altera in Waifarium expeditio.
 CXXVI. Urbs Biturigum a Pippino expugnatur.
 CXXVII. Bellum inter Pippinum et Waifarium continuatum.
 CXXVIII. Franci Wascones fugant.
 CXXIX. Waifarius Aquitaniae urbes muris nudat, quos refici curat Pippinus.
 CXXX. Waifarius iterum atque iterum victus pacem obtinere nequit.
 CXXXI. Pippinus Aquitaniam devastat.
 CXXXII. Pippinus in Aquitania Waifarium insequitur.
 CXXXIII. Remistanus ad Waifarii partes transit.
 CXXXIV. Remistanus captus morte punitur. Legatio Saracenorum ad Pippinum.
 CXXXV. Waifario interfecto, Aquitania Pippino subjicitur.
 CXXXVI. Pippinus morbo vexatus regnum inter filios dividit, et moritur.
 CXXXVII. Carolus et Carlomannus reges inaugurantur.

Chronicum.

ANNO DLXXXIII. I. Guntchramnus rex Francorum cum jam annos [Al., anno] 23 Burgundiae regnum, bonitate plenus, feliciter regeret, cum sacerdotibus utique sacerdotis ad instar se ostendebat, et cum leudis erat aptissimus, eleemosynam pauperibus large tribuens, tantae prosperitatis regnum tenuit, ut omnes etiam vicinae gentes amplissimas de ipso laudes canerent.

AN. DLXXXIV. Anno 24 regni sui divino amore ecclesiam beati Marcelli, ubi ipse pretiosus requiescit in corpore, suburbano Cabillonensi, sed quidem tamen Sequanum est territorium, mirifice et solerter aedificari jussit, ibique monachis congregatis monasterium condidit, ipsamque ecclesiam rebus plurimis ditavit. Synodum quadraginta episcoporum fieri praecepit, et ad instar institutionis monasterii sanctorum Agaunensium, quod temporibus Sigismundi regis ab Avito et caeteris episcopis, ipso principe jubente, fuerat confirmatum, hujus synodi

conjunctione monasterii sancti Marcelli Guntchramnus institutionem formandum curavit.

II. Hoc anno Gundoaldus cum solatio Mummoli et Desiderii mense Novembri partem regni Guntchramni praesumpsit invadere, et civitates evertere. Guntchramnus Leudegiselum comitem stabuli, et Aegilanem patricium cum exercitu contra ipsos direxit. Gundoaldus terga vertens, Conbanem civitatem latebras dedit, et inde de rupe a Bosone duce praecipitatus interiit.

III. Cumque Guntchramno perlatum fuisset, eo quod frater suus Chilpericus esset interfectus, festinans perrexit Parisius, ibique Fredegundem cum filio Chilperici Chlothario ad se venire praecepit; quem in Rioilo villa baptizari jubet, et eum de sancto lavacro excipiens in regnum patris firmavit.

AN. DLXXXV. IV. Anno 25 regni Guntchramni Mummolus Senuvia jussu Guntchramni interficitur: uxorem ejus Sidoniam una cum omnibus thesauris ejus Domnolus domesticus et Wandalmarus camerarius Guntchramno praesentant.

AN. DLXXXVI. V. Anno 26 regni sui exercitus Guntchramni Spanias ingreditur, sed loci infirmitate gravatus, protinus ad propria revertitur.

AN. DLXXXVII. Anno 27 ejusdem regni Leudisclus a Guntchramno patricius partibus Provinciae ordinatur. Filius Childeberti regis Theodobertus natus fuisse nuntiatur.

VI. Eo anno nimia inundatio fluminum in Burgundia fuit, ut eorum terminos nimium transcenderent. Ipsoque anno Syagrius comes Constantinopolim jussu Guntchramni in legatione pergit, ibique fraude patricius ordinatur. Coepta quidem est, sed ad perfectionem haec fraus non peraccessit. Eo anno signum apparuit in coelo: globus igneus decidens in terram cum scintillis et rugitu; ipsoque anno Levildus rex Spaniae moritur, et regnum obtinuit Richaridus filius ejus.

AN. DLXXXVIII. Anno 28 regni domni Guntchramni alius filius Childeberti, nomine Theudericus, natus nuntiatur.

VII. Guntchramnus se cum Childeberto, pacem firmans Andelao, conjunxit. Inibi mater, et soror, et conjux Childeberti regis pariterque fuerunt; ibique speciali convenientia inter domnum Guntchramnum et Childebertum fuit conventum, ut regnum Guntchramni post ejus discessum Childebertus assumeret.

VIII. Ipsoque tempore Rauchingus, et Boso Guntchramnus, Ursio, et Bertefridus optimates Childeberti regis, eo quod eum tractaverint interficere, ipso rege ordinante interfecti sunt. Sed et Leudefridus Alamannorum dux in offensam antedicti regis incidit, etiam et latebram dedit. Ordinatus est loco ipsius Uncilenus dux. Eo anno Richaridus rex Gotthorum divino amplectens Christianam religionem amore, prius ipse baptizatur. Post haec omnes Gotthos, qui tum Arianam sectam tenebant,

Toletum adunare praecepit, et omnes libros Arianos praecepit ut sibi praesententur: quos in una domo collocatos incendio concremare jussit, et ad Christianam legem baptizare omnes Gotthos fecit.

IX. Eo anno uxor Anaulfi imperatoris Persarum, nomine Caesara, virum relinquens, cum quatuor pueris, totidemque puellis ad beatum Johannem episcopum Constantinopolim veniens, se unam esse de populo dixit, et baptismi gratiam ab antedicto beato Johanne expetiit. Cumque ab ipso Pontifice fuisset baptizata, Augusta Mauricii imperatoris eam de sancto suscepit lavacro; quam cum vir suus imperator Persarum per legationes saepius repeteret, et Mauricius imperator uxorem ipsius esse nesciret, tunc Augusta videns eam pulcherrimam, suspicatur ne ipsa esset quam legati quaerebant, dicensque eis: Mulier quaedam de Persis huc venit, dixitque se unam esse de populo; videte eam, forsitan ipsa est quam quaeritis. Quam legati videntes, proni in terram adoraverunt, dicentes ipsam esse eorum dominam, quam quaerebant. Dicit ad eam Augusta: Redde illis responsum. Tunc illa respondit: Ego cum istis non loquor, vita illorum ad instar canum est; si conversi, Christiani, sicut et ego sum, efficiuntur, tunc eis respondebo. Legati vero animo libenti baptismi gratiam accipiunt. Postea dicit ad eos Caesara: Si vir meus voluerit Christianus fieri, et baptismi gratiam accipere, libenter ad eum revertar. Nam penitus aliter ad ipsum non repedabo. Legati id imperatori Persarum nuntiantes, statim ille legationem ad Mauricius imperatorem misit, ut sanctus Johannes veniret Antiochiam, ipso tradente baptismum vellet accipere. Tunc Mauricius imperator infinitissimum apparatus Antiochiae fieri jussit: ibi imperator Persarum cum sexaginta millibus Persarum baptizatus est, et per duas hebdomadas a Johanne et reliquis episcopis Persae ad plenitudinem supra scripu numeri baptizantur. Imperatorem illum Gregorius Antiochiae episcopus suscepit de lavacro. Anaulfus imperator a Mauricio imperatore petens ut sibi episcopos cum clero sufficiente daret, quos in Persia stabiliret, ut universi Persidae baptismi gratiam adhiberent. Quod Mauricius libenti animo praestitit, summaque celeritate omnes Persidae ad Christi cultum baptizantur.

AN. DLXXXIX. X. Anno 29 Guntchramni exercitus in Spaniam ejusdem jussu dirigitur; sed negligentia Bosonis, qui caput exercitus fuit, graviter a Gotthis exercitus ille trucidatur.

AN. DXC. XI. Anno 30 regni suprascripti principis, tunica Domini nostri Jesu Christi, quae eidem in passione sublata est, et a militibus qui eum custodiebant, est sortita, de qua David propheta dicit: Et super vestimenta mea posuerunt sortem (Joan. XIX, 24; Ps. XXI, 19), inventa est prodente Simone filio Jacob, qui per duas hebdomadas multis cruciatibus affectus, tandem profitetur ipsam tunicam in civitate Zafad procul a Hierosolyma in arca marmorea positam esse. Quam Gregorius Antiochenus et Ithomas Hierosolymorum, et Johannes Constantinopolitanus episcopi cum aliis multis episcopis, triduanum facientes jejunium, exinde condigne cum arca marmorea, levi effecta, quasi ex ligno fuisset, ordine pedestri Hierosolymam cum devotione sanctissima perduxerunt, eamque in loco ubi crux Domini adoratur cum triumpho posuerunt. Eo anno luna obscurata est. Eo anno inter Francos et Britannos super fluvium Vicinonia bellum est ortum.

XII. Beppelenus dux Francorum factione Hebracharii, itemque ducis, a Britannis interficitur. Unde post Hebracharius ad summam paupertatem de rebus suis spoliatus pervenit.

AN. DXCI. XIII. Anno 31 regni Guntchramni Theudfredus dux Ultra Juranus moritur, cui successit Wandalmarus in honore ducatus. Ipsoque anno Ago dux in Italia super Langobardos in regno sublimatur.

AN. DXCII. Anno 32 regni Guntchramni, ita a mane usque ad mediam diem sol minoratus est, ut tertia pars ex ipso vix appareret.

AN. DXCIII. XIV. Anno 33 regni Guntchramni. Eo anno V, Kalendas Aprilis, ipse rex moritur, sepultus est in ecclesia sancti Marcelli, in monasterio quod ipse construxerat. Regnum ejusdem Childebertus assumpsit. Eodem anno Quintrio dux Campanensis cum exercitu in regnum Chlotharii ingreditur. Chlotharius cum suis obviam pergens hostiliter Quintrionem in fugam vertit, sed utrinque exercitus nimium trucidatus est.

AN. DXCIV. XV. Anno 2 cum Childebertus regnum accepisset Burgundiae, exercitus Francorum et Britannorum invicem praeliantes, uterque nimium gladio trucidantur.

AN. DXCV. Anno 3 Childeberto in Burgundia regnante, multa signa in coelo ostensa sunt, apparuit stella cometes. Eo anno exercitus Childeberti cum Warnis, qui rebellare conati fuerant, fortiter dimicavit, et ita Warni trucidati victi sunt, ut parum ex eis remansisset.

AN. DXCVI. XVI. Anno 4 postquam Childebertus regnum acceperat Guntchramni, defunctus est, regnumque ejus filii sui Theudebertus et Theudericus accipiunt. Theudebertus sortitus est Auster, sedem habens Mettensem, Theudericus accepit regnum Guntchramni in Burgundia, sedem habens Aurelianis.

XVII. Eo anno Fredegundis cum filio Chlothario rege Parisius vel reliquas civitates ritu barbaro occupavit, et contra filios Childeberti regis Theudebertum et Theudericum movit exercitum loco nominato Latofao. Castra uterque ex adverso ponentes, Chlotharius cum suis super Theudebertum et Theudericum irruens, eorum exercitum graviter trucidavit.

AN. DXCVII. Anno 2 regni Theudericus Fredegundis moritur.

AN. DXCVIII. XVIII. Anno 3 regni Theudeberti, Wintrio dux, instigante Brunichilde, interficitur.

AN. DXCIX. Anno 4 regni Theudericus, Quolenus [Al. Colenus], genere Francus, patricius ordinatur. Eo anno clades glandolaria Massiliam et reliquas Provinciae

civitates graviter vastavit. Eo anno aqua calidissima in lacu Dunensi, quem Arula flumen influit, sic valide ebullivit, ut multitudinem piscium coxisset. Eo anno Warnacharius major domus Theuderici transit, qui omnem facultatem suam in alimoniis pauperum distribuit.

XIX. Eo anno Brunichildis ab Austrasiis ejecta est, et in Arciacensi Campania a quodam homine paupere singula reperitur. Secundum ejus petitionem ipsam ad Theudericum perducit. Theudericus aviam suam Brunichildem libenter recipiens, gloriose honorat. Hujus vicissitudine meriti episcopatum Antissiodorensem, faciente Brunichilde, assumpsit.

AN. DC. XX. Anno 5 regni Theuderici, iterum signa quae anno superiore visa fuerant, globi ignei per coelum currentes, et ad instar multitudinis hastarum ignearum ad occidentem apparuerunt. Ipsoque anno Theudebertus et Theudericus reges contra Chlotharium regem movent exercitum, et super fluvium Aroannam, nec procul a Doromello vico, praelium confligentes junxerunt. Ibique exercitus Chlotharii gravissime trucidatus est. Ipsoque cum his qui remanserunt in fugam verso, pagos et civitates ripae Sigonae, qui se ad Chlotharium tradiderant, depopulantur et vastant. Civitates ruptae, nimis pluritas captivorum ab exercitu Theuderici et Theudeberti exinde ducitur. Chlotharius oppressus, vellet nollet, per pactionis vinculum firmavit, ut inter Sigonam et Ligerem usque mare Oceanum et Britannorum limitem pars Theuderici haberet; et per Sigonam et Isaram Ducatum integrum Dentelini usque Oceanum mare Theudebertus reciperet. Duodecim tantum pagi inter Isaram et Sigonam et mare littoris Oceani Chlothario remanserunt.

AN. DCI. Anno 6 regni Theuderici Cautinus dux Theudeberti interficitur

AN. DCII. XXI. Anno 7 regni Theuderici de concubina filius nascitur, nomine Sigibertus; et Aegila patricius, nullis culpis exstantibus, instigante Brunichilde, ligatus interficitur, nisi tantum cupiditatis instinctu, ut facultates ejus fiscus assumeret. Eo anno Theudebertus et Theudericus exercitum contra Wascones dirigunt, ipsosque, Deo auxiliante, dejectos suae dominationi redigunt, et tributarios faciunt. Ducem super ipsos, nomine Genialem, instituunt, qui eos feliciter dominavit.

XXII. Eo anno corpus sancti Victoris qui Salodoro cum sancto Urso passus fuerat, a beato Aeonio pontifice Mauriennense invenitur. Quadam nocte in sua civitate ei revelatur per somnium, ut surgens protinus iret ad ecclesiam, quam Sedeleuba regina in suburbano Genavensi construxerat, in medio ecclesiae designato loco, ubi sanctum corpus adesset. Cumque Genavam festinus perrexisset, cum beatis Rusticio et Patricio episcopis, triduanum jejunium facientes, lumen per noctem, ubi illud gloriosum et splendidum corpus erat, apparuit, quod cum silentio hi tres pontifices cum lacrymis et orationibus elevato lapide in arca argentea invenerunt sepultum, cujus faciem rubentem quasi vivi reppererunt. Ibique princeps Theudericus praesens aderat, multisque rebus hujus ecclesiae tribuens, maximam partem facultatis Warnacharii ibidem confirmavit. Ad sepulcrum illud sanctum mirae virtutes ex ipsa die, qua repertum est, praestante Domino, integra assiduitate ostenduntur. Eo anno

Aetherius episcopus Lugdunensis obiit: ordinatur loco ipsius Secundinus episcopus.

XXIII. Eo anno Focas dux et patricius reipublicae, victor a Persis rediens, Mauricium imperatorem interfecit, et loco ipsius imperium assumpsit.

AN. DCIII. XXIV. Anno 8 regni Theuderici de concubina nascitur ei filius, nomine Childebertus, et synodus Cabillono colligitur. Desiderium Viennensem episcopum dejiciunt, et instigante Aridio, Lugdunensi episcopo, et Brunichilde, subrogatus est loco ipsius sacerdotali officio Domnolus; Desiderius vero in insulam quamdam exsilio retruditur. Eo anno sol obscuratus est. Eo quoque tempore Berthoaldus, genere Francus, major domus palatii erat Theuderici, moribus mensuratus, sapiens, et cautus in praelio fortis, fidem cum omnibus servans.

AN. DCIV. Anno 9 regni Theuderici nascitur ei filius de concubina, nomine Corbus. Cum jam Protadius genere Romanus vehementer ab omnibus in palatio veneretur, et Brunichildis stupri gratia eum vellet honoribus exaltare; defuncto Wandalmaro duce, in pago Ultra-Jurano et Scotingorum Protadius patricius ordinatur instigatione Brunichildis. Ut Bertoaldus potius interiret, eum in ripam Sigonam usque Oceanum mare per pagos et civitates fiscum inquirendum dirigunt.

XXV. Bertoaldus a Theuderico [Al., ad Theudericum] directus, cum trecentis tantum viris illis partibus properavit; cumque ad Arelao villam venisset, et venationem inibi exerceret, haec comperiens Chlotharius, filium suum Meroveum et Landericum majorem domus cum exercitu ad Bertoaldum premendum direxit; et maximam partem inter Sigonam et Ligerem pagos et civitates de regno Theuderici praesumpsit contra pactum pervadere. Bertoaldus haec audiens, cum sustinere non praevaleret, terga vertens, Aurelianis ingreditur, ibique a viro beatissimo Austrino episcopo suscipitur. Landericus cum exercitu Aurelianis circumdans vocabat Bertoaldum, ut exiret ad praelium. Bertoaldus de muro respondens: Nos duo singulare certamen, si me exspectare deliberas, reliqua multitudine procul suspensa, jungamus ad praelium. A Domino judicemur. Sed haec Landericus facere distulit. Addens Bertoaldus dixit: Dum facere non audes, proximo tempore, domini nostri pro iis quae facitis jungent ad praelium. Induamur uterque, ego et tu, vestibus vermiclis, praecedamus caeteros ubi congressus erit certaminis; ibique, et mea et tua apparebit utilitas, promittentes ante Deum ab invicem promissionis hujus veritatem subsistere.

XXVI. Cumque hoc in die festi sancti Martini antistitis actum fuisset, Theudericusque haec comperisset, quod a Chlothario pars regni sui contra pactum fuerat pervasa, nativitate Domini protinus cum exercitu Stampas per fluvium Loa pervenit, ibique obviam Meroveus filius Chlotharii regis, cum Landerico et magno exercitu venit. Cum esset arctus pervius ille, ubi Loa fluvius transmeatur, vix tertia pars exercitus Theuderici transierat, initum est praelium; ibique Bertoaldus secundum placitum aggreditur, vocitans Landericum. Sed Landericus non est ausus, ut promiserat, tantam hujus certaminis congressionem adire. Ibique Bertoaldus cum nimis caeteros praecessisset, ab exercitu Chlotharii cum suis interficitur: nec vellens exinde evadere, dum senserat se de sui gradus honore a Protadio degradandum.

Ibique Meroveus filius Chlotharii capitur, Landericus in fugam versus est, nimia multitudo exercitus Chlotharii in eo praelio gladio trucidata est. Theudericus victor Parisius ingreditur, Theudebertus pacem cum Chlothario Compendio villa inivit; et uterque exercitus eorum illaesus rediit ad propria.

AN. DCV. XXVII. Anno 10 regni TheudERICI Protadius, instigante Brunichilde, Theudericus jubente, major domus substituitur. Qui cum esset nimium argutissimus, et strenuus in cunctis, sed saeva illi fuit contra personas iniquitas, fisco nimium tribuens, de rebus personarum ingeniose fiscum vellens implere, et seipsum ditare. Quosunque genere nobiles reperiret, totos humiliare conabatur, ut nullus reperiretur qui gradum quem arripuerat potuisset assumere. His et aliis nimia sagacitate vexatis, maxime cunctos in regno Burgundiae fecit sibi inimicos. Cum Brunichildis nepotem suum Theudericum integra assiduitate moneret, ut contra Theudebertum moveret exercitum, dicens: Quasi Theudebertus non esset filius Childeberti, nisi cujusdam hortulani, et Protadius ipsi quoque consilio assistens, tandem jussu TheudERICI movetur exercitus. Quod cum loco, nomine Caraciaco, Theudericus cum exercitu castra metasset, hortabatur a leudibus suis, ut cum Theudeberto pacem iniret. Protadius singulus hortabatur, ut praelium committeretur. Theudebertus nec procul cum exercitu exinde residebat. Tunc omnis exercitus TheudERICI inventa occasione supra Protadium irruunt, dicentes melius esse unum hominem moriturum, quam totum exercitum in periculum mitti. Protadius in tentorio TheudERICI regis cum Petro archiatro ad tabulam ludens sedebat, quem undique cum jam exercitus circumdasset, et Theudericum leudes sui tenebant, ne illuc graderetur, misit Uncilenum, ut suae jussionis verbum nuntiaret exercitui, ut se de insidiis Protadii removerent. Uncilenus protinus ad exercitum nuntians, dixit: Sic jubet domnus Theudericus, ut interficiatur Protadius. Irruentes super eum, tentorium regis gladio undique incidentes, Protadium interficiunt. Theudericus confusustet coactus cum fratre Theudeberto pacem inivit, et illaesus uterque exercitus revertitur ad proprias sedes post decessum [Al., caedem] Protadii.

AN. DCVI. XXVIII. Anno 11 regni TheudERICI subrogatur major domus Claudius, genere Romanus, homo prudens, jucundus in fabulis, strenuus in cunctis, patientiae deditus, plenitudine consilii abundans, litterarum studiis eruditus, fide plenus, amicitiam cum omnibus sectans. Priorum exempla metuens, lenem se et patientem hujus gradus ascensus [Al., ascensu] ostendit. Sed hoc tantum impedimentum habebat, quod sagina esset corporis aggravatus.

AN. DCVII. Anno 12 regni TheudERICI Uncilenus, qui ad mortem Protadii insidiosae fuerat locutus, instigante Brunichilde, pede truncato, de rebus exspoliatus ad debilitatem perductus est.

XXIX. Vulfus patricius, idemque, Brunichilde instigante consilio, qui in mortem Protadii consenserat, Fauriniaco villa, jubente Theudericus occiditur; et in patriciatum ejus Richomeris, Romanus genere, subrogatur. Eodem anno natus est de concubina TheudERICI filius, nomine Meroveus, quem Chlotharius de sancto lavacro suscepit.

XXX. Eodem anno Theudericus Aridium episcopum Lugdunensem, Rocconem et Aepporinum comestabulum ad Bettericum regem Spaniae direxit, qui exinde Ermenbergam filiam ejus Theudericō matrimonio sociandam adducerent. Ibique datis sacramentis, ut a Theudericō ne unquam a regno degradaretur, ipsamque accipiunt, et Theudericō Cabillono praesentant, quam ille gaudens diligenter suscepit. Eadem, factione aviae suae Brunichildae, virilem coitum non cognovit. Instigantibus verbis Brunichildae aviae et Theudilanae germanae efficitur odiosa. Post anni circulum Theudericus Ermenbergam exspoliata a thesauris in Spaniam retransmisit.

XXXI. Bettericus haec indignans legationem ad Chlotharium direxit: legatus Chlotharii cum Betterici legato ad Theudebertum perrexit. Iterum Theudeberti legati cum Chlotharii et Betterici legatariis ad Agonem regem Italiae accesserunt, et unanimiter hi quatuor reges cum exercitu undique super Theudericum irruerunt, ut regnum ejus auferrent, et eum morte damnarent, eo quod tantam de ipso reverentiam ducebant. Legatus vero Gotthorum evectu navali de Italia per mare in Spaniam revertitur. Sed hoc consilium divino nutu non sortitur effectum, quod cum Theudericō compertum fuisset, fortissimè ab eodem despicitur.

XXXII. Eo anno Theudericus, consilio Aridii episcopi Lugdunensis perfidi utens, et persuasu aviae suae Brunichildae sanctum Desiderium de exilio regressum lapidare praecepit: ad cujus sepulcrum mirae virtutes a die transitus sui Dominus integra assiduitate ostendere dignatur. Per quod credendum est, pro hoc malo gesto regnum Theudericī et filiorum suorum fuisse destructum.

XXXIII. Eo anno, mortuo Betterico, Sisebodus successit in Spaniae regnum, vir sapiens et per totam Spaniam laudabilis valde, pietate plenissimus. Nam et adversus manum publicam fortiter dimicavit. Provinciam Cantabriam Gotthorum regno subegit, quam aliquando Franci possederant. Dux, Francio nomine, qui Cantabriam tempore Francorum subexerat, tributo Francorum regibus multo tempore impleverat. Sed cum a parte imperii fuerat Cantabria revocata, a Gotthis, ut supra legitur, praeoccupatur, et plures civitates ab imperio Romano Sisebodus in littore maris abstulit, et usque fundamentum destruxit. Cumque Romani ab exercitu Sisebodi trucidarentur, Sisebodus dicebat pietate plenus: Heu me miserum, cujus tempore tanta sanguinis humani effusio fitur! Cuicumque poterat occurrere de morte liberabat. Confirmatum est regnum Gotthorum in Spania per maris littora usque montes Pyrenaeos.

XXXIV. Ago rex Langobardorum accepit uxorem, Grimoaldi et Gundoaldi germanam, nomine Theudelindam, ex genere Francorum, quam Childebertus habuerat desponsatam. Cum eam consilio Brunichildae postposuisset, Gundoaldus cum omnibus rebus secum germanam Theudelindam in Italiam transtulit, et in matrimonium Agoni tradidit. Gundoaldus de gente nobili Langobardorum accepit uxorem, de qua duos filios accepit, his nominibus, Gundebertum et Charibertum. Ago rex, filius Autharii regis, de Theudelinda habuit filium, nomine Adoaldum [Al. Odoaldum], et filiam, nomine Gundobergam. Dum Gundoaldus a Langobardis nimium diligeretur, factione Agonis regis et Theudelindae, cum ipsum jam zelo [Al.

in zelum] tenerent, ubi ad ventrem purgandum in faldeone sedebat, sagitta saucius moritur.

AN. DCVIII. XXXV. Anno 13 regni Theuderici, cum Theudebertus Bilichildem habebat uxorem, quam Brunichildis a negotiatoribus mercaverat, et esset Bilichildis utilis, et a cunctis Austrasiis vehementer diligeretur, simplicitatem Theudeberti honeste comportans, nihil se minorem a Brunichilde esse censeret, sed saepius per legatos Brunichildem despiceret, dum ab ipsa increpabatur, quod ancilla Brunichildae fuisset, tandem his et aliis verbis, legatis discurrentibus, ab invicem vexarentur, placitum inter Colerensem et Suentensem fitur, ut has duas reginas pro pace inter Theudericum et Theudebertum conjungerent ad colloquendum. Sed Bilichildis consiliis Austrasiorum inibi venire distulit.

AN. DCIX XXXVI. Anno 14 regni Theuderici, beati Columbani creverat jam passim fama in civitatibus sive in universas Gallias et Germaniae provincias: eratque omnium rumore laudabilis, omnium cultu venerabilis, in tantum, ut Theudericus rex ad eum saepe Lussovium veniret, et orationum suarum suffragia omni cum humilitate deposceret. Ad quem saepissime cum veniret, coepit vir Dei eum increpare, cur concubinarum adulteriis misceretur, et non potius legitimi conjugii solaminibus frueretur; ut regalis proles ex honorabili regina procederet, et non potius ex lupanaribus videretur emergere. Cumque jam ad viri Dei imperium regis sermo obtemperaret, et se ab omnibus illicitis segregare sponderet, mentem Brunichildis aviae, secunda ut erat Jezabelis, antiquus anguis adiit, eamque contra virum Dei stimulatam superbiae aculeo excitat, quia cerneret viro Dei Theudericum obedire. Verebatur enim ne, si abjectis concubinis reginam aulae praefecisset, dignitatis atque honoris sui modum amputasset. Evenit ergo ut quadam die beatus Columbanus ad Brunichildem veniret. Erat enim tunc apud Bruciacum villam. Cumque illa eum in aulam venire cerneret, filios Theuderici, quos de adulterinis permixtionibus habebat, ad virum Dei adducit; quos cum vidisset, sciscitatur quid sibi vellent. Cui Brunichildis ait: Regis sunt filii, tu eos benedictione roboras. At ille: Nequaquam, inquit, istos regalia sceptras suscepturos scias; de lupanaribus emergerunt. Illa furens parvulos abire jubet. Egrediens vir Dei regiam aulam, dum limitem transiliret, fragor ex terrore incussit, nec tamen miserae feminae furorem compescuit, paratque deinde insidias moliri. Vicinis monasterii per nuntios imperat ut nulli eorum extra monasterii terminos iter pandatur, neque receptacula monachis ejus vel quaelibet subsidia tribuantur. Cernens beatus Columbanus regio animos adversum se permotos, ad eos properat, ut suis monitis miseram pertinaciae incentivam frangant. Erant enim tunc temporis apud Spinsiam villam publicam. Quo cum jam sole occumbente venisset, regi nuntiant virum Dei inibi esse, nec regis domibus metare velle. Tunc Theudericus ait, melius esse virum Dei opportunis subsidiis honorare, quam Dominum ex servorum ejus offensa ad iracundiam provocare. Jubet ergo regio cultu opportune [Al. opportuna] parare, Dei famulo dirigere. Itaque venerunt, et juxta imperium regis oblata [Al. oblatam] offerunt. Qui cum vidisset dapes, et pocula cultu regio administrata, inquit quid sibi ista vellent. Dicunt illi: Tibi a rege fore directa. Abominatus ea ait: Scriptum est: Munera impiorum reprobant Altissimus (Prov. XV, 8). Non enim dignum est ut famulorum Dei ora cibis ejus polluantur, qui non solum

suis [Al. sua], verum etiam aliorum habitaculis [Al. habitacula] famulis Dei aditum denegat. His dictis, vascula omnia in frusta disrupta sunt, vinaque ac sicera solo diffusa, caeteraque separatim dispersa. Pavefacti ministri, rei gestae casum [Al. causam] regi nuntiant. Ille pavore percussus cum avia diluculo ad virum Dei properant. Precantur de commisso veniam, se in posterum emendare pollicentur. His pacatus promissionibus monasterium rediit, sed polliciti vadimonii jura non diu servata violantur : exercentur miseriarum incrementa, solitoque a Rege adulteria patrantur. Quibus auditis, beatus Columbanus litteras ad eum verberibus plenas direxit, comminaturque excommunicationem, si emendari dilatando non vellet. Ad haec rursus permota Brunichildis, regis animum adversus sanctum Columbanum excitat, omni qua conatu perturbare intendit; oratque proceres aulicos, optimates omnes, ut regis animum contra virum Dei perturbarent: episcoposque sollicitare aggressa, ut de ejus religione detrahendo, statum regulae, quam suis custodiendam monachis indiderat, macularent. Obtemperantes igitur aulici regii persuasionibus miserae reginae, animum regis contra virum Dei perturbant, cogentes ut accederet ac religionem probaret abactus. Itaque rex ad virum Dei Lussovium venit, conquestusque cum eo, cur a comprovincialibus moribus descisceret, et intra septa secretiora omnibus Christianis aditus non pateret. Beatus itaque Columbanus, ut erat audax atque animo vicens, talibus objicienti regi respondit: Se consuetudinem non habere ut saecularibus hominibus et religione alienis famulorum Dei habitationis pandat introitum. Sed opportuna aptaque loca ad hoc habere parata, quo omnium hospitem adventus suscipiatur. Ad haec rex: Si, inquit, largitatis nostrae munera et solaminis supplementum capere cupis, omnibus in locis omnium patebit introitus. Vir Dei respondit: Si quod nunc usque sub regularis disciplinae habenis constrictum [Al. constructum] fuit violare conaris, nec tuis muneribus, nec quibuscunque subsidiis me fore a te sustentaturum. Et si hanc ob causam tu hoc in loco venisti, ut servorum Dei coenobia destruas, et regularem disciplinam macules, scito tuum regnum funditus ruiturum, et cum omni propagine regia periturum [Al. demersurum]. Quod postea rei probavit eventus. Jam enim temerario conatu rex refectorium ingressus fuerat. His ergo territus dictis foras celer repedit. Duris post haec viri Dei increpationibus rex urgetur. Contra quem Theudericus ait: Martyrii coronam me tibi illaturum speras: non esse me tantae dementiae scias, ut hoc tantum patrarem scelus, sed potioris consilii tibi scias utilia paraturum, ut qui ab omnium saecularium moribus disciscit, qua venerit, ea via repedare studeat. Aulici simul consona voce vota prorumpunt, se habere in his locis non velle, qui omnibus non societur. Ad haec beatus Columbanus se dicit de coenobii septis non egressurum, nisi violenter abstrahatur. Discessit ergo rex, relinquens virum quemdam procerum, nomine Baudulfum. Is ergo cum remansisset, virum Dei a monasterio pellit, et penes Vesontionem oppidum ad exsulandum perducit, quoadusque ex eo regalis sententia quod voluisset decerneret. Post haec vir Dei cernens, quod nullis custodiis angeretur, a nulloque molestiam ferret; videbant enim omnes in eo Dei virtutem flagrare, ideoque omnes ab ejus injuriis segregabantur, ne socii culparum forent; ascendit ergo Dominica die in verticem ardui cacuminis montis illius, ita enim situs urbis habetur, cum domorum densitas in defuso [Al. diffuso] latere proclivi montis sita sit, prorumpens ardua in sublimibus cacuminibus, qui, undique ei abscissi fluminis Dovae alveo vallante, nullatenus commeantibus viam pandit, ibique usque ad

mediam diem exspectat, si aliquis iter ad monasterium revertendi prohibeat. Et cum nullus contrarius existeret, ipse per mediam urbem cum suis ad monasterium regreditur. Quo audito, Brunichildis ac Theudericus, quod scilicet ab exilio revertisset, atrocioribus irae aculeis stimulantur, jubentes Berthario comiti attentius perquirendum virorum cum praesidio, simulque et Baudulfum, quem superius dixeram, destinarunt. Quo cum venissent, beatum Columbanum in ecclesia positum, psallentio ac orationi deditum cum omni congregatione fratrum, reperiunt; sicque virum Dei alloquuntur: Precamur ut tam regiis quam etiam nostris obedias praeceptis, egressusque eo itinere quo primum his adventasti in locis. At ille: Non enim, inquit, reor placere Conditori ad semel natale solum ob Christi timorem relictum denuo repedare. Cumque nullatenus cernerent sibi virum Dei obaudire, relictis quibusdam, quibus ferocitas animi fortior inerat, Bertharius abscessit. Hi vero qui remanserant virum Dei hortantur ut illis misereatur, qui ad tale opus patrandum infeliciter fuerant relictis, eorumque periculo consuleret; qui si eum violenter non abstraherent mortis eos periculum incurrere. At ille se ait jam saepius testatum esse, nisi vi abstraheretur, non discessurum. Illi gemino vallati periculo, undique urgente formidine, pallium quo indutus erat attingunt; alii genibus provoluti cum lacrymis precantur, ut pro tanti sceleris culpa illis ignosceret, qui non suis desideriis, sed regiis obtemperarent praeceptis. Videns itaque vir Dei periculum fore, si suae severitati satisfaceret, cum omni ejulatu atque moerore egreditur, deputatis custodibus, qui quousque ditiois suae regno pelleretur, non eum relinquerent. Inter quos primus Ragumundus erat, qui eum Namnetis usque perduxit. Sicque a regno TheudERICI expulsus, iterum Hiberniam insulam repedare disposuit. Sed ut nulli penitus iter gradiendum fit pontificium, nisi permissu Altissimi; ipse vero sanctus Italiam expetens, monasterium in loco, nomine Bobio, illuc construens sanctae conversationis, plenus dierum migrat ad Christum.

AN. DCX. XXXVII. Anno 15 regni TheudERICI, cum Alesaciones, ubi fuerat enutritus, praecepto patris sui Childeberti tenebat, a Theudeberto ritu barbaro pervaditur. Unde placitum inter hos duos reges, ut Francorum iudicio finiretur, Saloissa castro instituunt. Ibi Theudericus cum scaritis tantum decem millibus accessit. Theudebertus vero cum magno exercitu Austrasiorum inibi praelium vellens committere aggreditur, quod cum undique Theudericus ab exercitu Theudeberti circumdaretur, coactus atque compulsus Theudericus, timore perterritus, per pactiois vinculum Alsacios ad partem Theudeberti firmavit; etiam et Suggestenses et Turenses et Campanenses, quos saepius repetebat, idemque amisisse visus est. Regressus uterque ad sedes proprias. His diebus et Alamanni in pago Aventicensi Ultra-Jurano hostiliter ingressi sunt, ipsumque pagum praedantes, Abbelinus et Herpinus comites cum caeteris de ipso pago comitibus cum exercitu pergunt obviam Alamannis. Uterque phalangae wangas jungunt ad praelium; Alamanni Trans-Juranos superant, pluritatem eorum gladio trucidant, et prosternunt; maximam partem territorii Aventicensis incendio concremant; plurimorum nimium hominum multitudinem exinde in captivitatem duxerunt; reversique cum praeda pergunt ad propria. Theudericus ob has injurias deinceps integra assiduitate consilium iniebat, quo pacto Theudebertum potuisset opprimere. Eo anno Bilichildis a Theudeberto interficitur. Theudebertus puellam, nomine Theudichildem, accipit uxorem.

AN. DCXI. Anno 16 Theudericus, Theudericus legationem ad Chlotharium direxit, indicans se contra Theudebertum, eo quod frater suus non esset, hostiliter velle aggredere, si Chlotharius in solatio Theudeberti non esset; ducatum Dentelini, quem contra Theudebertum cassaverat, si Theudericus Theudebertum superaret, Chlotharius supra memoratum Dentelini ducatum in suam ditionem reciperet. Hac convenientia a Theudericis et Chlothario, legatis intercurrentibus, firmata, Theudericus movet exercitum.

AN. DCXII. XXXVIII. Anno 17 Theudericus regis, Lingonas de universis regni sui provinciis mense Madio exercitus adunatur, dirigensque per Andelaum, Nasio castro capto, Tullum civitatem perrexit. Ibi Theudebertus cum Austrasiorum exercitu obviam pergens, in Tullensi campania conflagunt certamine. Theudericus superat Theudebertum, ejusque exercitum prosternit. Caesa est de exercitu eodem praelio nimia multitudo virorum fortium. Theudebertus terga vertens per territorium Mettense veniens, transito Vosago, Coloniam fugaciter pervenit. Theudericus post tergum cum exercitu insequens, beatus et apostolicus vir Leonisus. Magancensis urbis episcopus, diligens utilitatem Theudericus, et odiens stultitiam Theudeberti, ad Theudericum veniens dixit: Quod coepisti perficito, satis te utiliter oportet hujus rei causam expetere. Rustica fabula dicitur, quod cum lupus ascendisset in montem, et cum filii sui jam venare coepissent, eos ad se in monte vocat, dicens: Quam longe oculi vestri in unamquamque partem videre praevalent, non habetis amicos, nisi paucos qui de vestro genere sunt. Perficite igitur quod coepistis. Theudericus cum exercitu Ardennam transiens Tolbiacum pervenit. Theudebertus cum Saxonibus, Thuringis et caeteris gentibus, quos de ultra Rhenum, vel undique potuerat adunare, contra Theudericum Tolbiacum perrexit, ibique denuo commissum est praelium. Fertur a Francis caeterisque gentibus ab antiquitus sic forte nec aliquando fuisse praelium conceptum. Ibi enim tanta strages ab utroque exercitu facta est, ut phalanges in ingressu certaminis contra se praeliantes, cadavera virorum occisorum undique non haberent ubi inclinata jacerent, sed stabant mortui inter caeterorum cadavera stricti quasi viventes. Sed Domino praecedente iterum Theudericus Theudebertum superat, et a Tolbiaco usque Coloniam exercitus Theudeberti gladio trucidatur. Per loca oram terrae cooperuit, ipsoque die Coloniam perrexit, omnesque thesauros Theudeberti inibi recepit. Dirigensque Theudericus ultra Rhenum post tergum Theudeberti Bertharium cubicularium, qui diligenter Theudebertum insequens, cum jam cum paucis fugeret, ipsum captum Bertharius Coloniae conspectui Theudericus praesentat, exutum vestibus regalibus, Theudebertus exspoliatus, equusque ejus cum stratura regia, hoc totumque Berthario a Theudericis conceditur. Theudebertus vinctus Cabillono destinatur; filius ejus, nomine Meroveus, parvulus, jussu Theudericus apprehensus a quodam per pedem ad petram percutitur, cerebrum ejus capite eruptum amisit spiritum. Chlotharius ducatum Dentelini secundum convenientiam Theudericus integrum suae ditioni redigit. Ob quam rem Theudericus cum jam toti Auster dominaretur, nimia indignatione commotus, contra Chlotharium exercitum movet.

AN. DCXIII. Anno 18 regni sui de Auster et Burgundia movere praecepit,

legationem prius dirigens, ut se Chlotharius de jam dicto ducatu Dentelini omni modo removeret; alioquin noverit se exercitu Theudericum undique regnum Chlotharii impleturum. Quod verbum, quemadmodum legati nuntiarant, probavit eventus.

XXXIX. Ipso quoque anno jam exercitus contra Chlotharium aggrediebat, cum Theudericus Mettis profluvio ventris moritur. Exercitus protinus rediit ad proprias sedes. Brunichildis cum filiis Theudericum quatuor, Sigiberto, Childeberto, Corbo, et Meroveo Mettis residens, Sigibertum in regno patris instituere nititur.

XL. Chlotharius, factione Arnulfi et Pippini, vel caeterorum procerum Auster ingreditur. Cumque Antonnacum accessisset, et Brunichildis cum filiis Theudericum Warmaciae resideret, legatos, his nominibus, Chadoindum et Herponem, ad Chlotharium direxit, contestans ei ut se de regno Theudericum, quod filiis reliquerat, removeret. Chlotharius respondebat, et per suos legatos Brunichildi mandabat, iudicio Francorum electorum, quidquid praecedente Domino a Francis inter eosdem iudicabitur, pollicetur sese implere. Brunichildis Sigibertum seniore filium Theudericum in Thoringiam direxit, cum quo Warnacharium majorem domus et Alboenum cum caeteris proceribus destinavit, ut gentes quae ultra Rhenum sunt attraherent, qualiter Chlothario potuissent resistere. Post tergum indiculum direxit, ut Alboenus cum caeteris Warnacharium interficeret, eo quod se in regnum Chlotharii vellet transferre. Quem indiculum relectum Alboenus disruptum projecit in terram. Inventus est a puero Warnacharii: super tabula cera linita denuo ipse solidatur. Quo indiculo relecto, Warnacharius cernens se vitae periculum habere, deinceps cogitare coepit quo pacto filii Theudericum opprimerentur, et in regnum Chlotharius eligeretur. Gentes quae illic attractae lucrant consilio secreto de solatio Brunichildis et filiorum Theudericum procul fecit abesse: exinde regressi cum Brunichilde et filiis Theudericum, Burgundias appetunt, missis per universum Auster discurrentibus, exercitum movere nitebantur.

XLI. Burgundiae farones vero, tam episcopi quam caeteri leudes, timentes Brunichildem, et odium in eam habentes, cum Warnachario consilium inientes tractabant, ut neque unus ex filiis Theudericum evaderet, sed, eis omnibus oppressis, et Brunichildem delerent, et regnum Chlotharii [Al. Chlothario] expeterent, quod probavit eventus. Cumque jussu Brunichildae et Sigiberti filii Theudericum exercitus de Burgundia et Auster contra Chlotharium aggredereetur.

XLII. Veniensque Sigibertus in Campaniam territorii Catalaunensis super fluvium Axonam, ibique Chlotharius obviam cum exercitu venit, multos jam de Austrasiis secum habens factione Warnacharii majoris domus, sicut jam olim tractaverat, consentientibus Aletheo patricio, Roccone, Sigoaldo et Eudelane ducibus. Cumque in congressu certaminis debuissent cum exercitu conflare, priusquam praeliari coepissent, signa dantes, exercitus Sigiberti terga vertens redit ad proprias sedes. Chlotharius paulatim, ut convenerat, post tergum cum exercitu sequens, usque Ararim Saogonnam fluvium pervenit. Captis filiis Theudericum tribus, Sigiberto, Corbo et Meroveo, quem ipse de fonte exceptit, Childebertus fugaciter ascendens nec unquam postea fuit reversus. Austrasiorum exercitus illaesus revertitur ad proprias

sedes. Factione Warnacharii majoris domus, cum reliquis maxime totis proceribus de regno Burgundiae, Brunichildis ab Herpone comestabulo de pago Ultra-Jurano ex villa Urba una cum Theudelane germana Theuderici producit, et Chlothario Rionava vico super Vincenna fluvio praesentatur. Sigibertus et Corbus filii Theuderici jussu Chlotharii interfecti sunt. Meroveus secretius jussu Chlotharii in Neprico perducitur, eundem amplectens amore, quod ipsum de sancto excepisset lavacro. Ingobodo Graffioni commendatur, ubi plures post annos vixit. Chlotharius, cum Brunichildis suo conspectui praesentaretur, et odium contra ipsam nimium haberet, reputans ei eo quod decem reges Francorum per ipsam interfecti fuissent, id est, Sigibertus, et Meroveus, et genitor suus Chilpericus, Theudebertus et filius suus Chlotharius, item Meroveus filius Chlotharii, Theudericus, ejusdemque filii tres, qui ad praesens extincti fuerant, per triduum eam, diversis tormentis affectam, jubet prius camelo per omnem exercitum sedentem perducere, post haec coma capitis, uno pede et brachio ad vitiocissimi equi caudam ligare; ibique calcibus et velocitate cursus membratim dirumpitur. Warnacharius in regno Burgundiae substituitur major domus, sacramento a Chlothario accepto, ne unquam vitae suae temporibus degradaretur. In Auster Rado idemque hunc gradum honoris assumpsit. Firmatum est omne regnum Francorum, sicut a priore Chlothario dominatum fuerat, cum cunctis thesauris ditioni Chlotharii junioris subijcitur, quod feliciter post sexdecim annis tenuit, pacem habens cum omnibus gentibus vicinis. Iste Chlotharius patientiae deditus, litteris eruditus, timens Deum, ecclesiarum et sacerdotum magnus munerator, pauperibus eleemosynam tribuens, benignum se omnibus et pietate plenum ostendens. Venatione ferarum nimia assiduitate utens, et postremum mulierum et puellarum suggestionibus nimium annuens, ob hoc quidem blasphematur a leudibus.

XLIII. Cum anno 30 regni sui Burgundiae et Auster regnum arripuisset, Herponem [Al. Herpinum] ducem, genere Francum, loco Eudelani in pago Ultra-Jurano instituit: qui dum pacem in ipso pago vehementer arripuisset sectari, malorum nugacitatem reprimens, ab ipsis pagensibus, instigante parte adversa, consilio Alethei patricii et Leudemundi episcopi et Herponis comitis, per rebellionis audaciam Herpo dux interficitur. Chlotharius cum in Alsatia villam, Marolegiam cognomento, cum Bertethrude [Al. Bertrude] regina accessisset, pacem sectatus, multos inique agentes gladio trucidavit.

XLIV. Leudemundus quidem episcopus Sedunensis ad Bertethrudem reginam veniens secretius, consilio Alethei verba ignominiosa dixit, quod Chlotharius eodem anno omnimodis migraret de saeculo, ut thesauros, quantum poterat, secretissime ad Sedunis suam civitatem transferret, eo quod esset locus tutissimus, et Aletheus esset paratus, suam relinquens uxorem, Bertethrudem reginam accipere eo quod esset regio genere de Burgundionibus, ipse post Chlotharium posset regnum assumere. Regina Bertethrudis cum haec audisset, verita ne veritas subsisteret, in lacrymas prorumpens abiit in cubiculum. Leudemundus cernens se hujusmodi verbis habere periculum, fugaciter per noctem Sedunis perrexit. Exinde latenter fuga Lussovium ad domnum Austasium abbatem pervenit. Post haec ab ipso abbate cum domno Chlothario his culpis excusatur, et ad suam reversus est civitatem. Chlotharius

Massolaco villa cum proceribus residens, Aletheum ad se venire praecepit: hujus consilio iniquissimo comperto, gladio trucidare jussit.

AN. DCXVI. Anno 33 regni Chlotharii Warnacharium majorem domus cum universis pontificibus, sed et Burgundae farones Bonogelo villa ad se venire praecepit, ibique cunctis illorum justis petitionibus annuens, praeceptionibus roborat.

XLV. Langobardorum gens quemadmodum tributa duodecim millia solidorum ditioni Francorum annis singulis dissolvebant, referam; vel quo ordine duas civitates, Augustam et Siusium cum territoriis a parte Francorum cassaverant, non abscondam. Defuncto Clep ipsorum principe, duodecim duces Langobardorum duodecim annis sine regibus transigerunt. Ipsoque tempore, sicut supra scriptum legitur, per loca in regnum Francorum proruperunt; pro ea praesumptione in compositione Augustam et Siusium civitates cum integro illorum territorio et populo, partibus Guntchramni tradiderunt. Post haec legationem ad Mauricium imperatorem dirigunt; ii duodecim duces singulos legatarios destinant, pacem et patrocinium imperii petentes. Idemque et alios legatarios duodecim ad Guntchramnum et Childebertum destinant, ut patrocinium et defensionem Francorum habentes, duodecim millia solidorum annis singulis his duobus regibus in tributa implerent, vallem cognomento Ametegis partibus Guntchramni cassantes, ut his legatis, ubi plus congruebat, patrocinium sibi firmarent. Post haec integra devotione patrocinium eligunt Francorum. Nec mora, post permissu Guntchramni et Childeberti Autharium ducem super se Langobardi sublimant in regno. Alius Autharius idemque dux, cum integro suo ducatu se ditioni radidit imperii, ibique permansit, et Autharius rex tributa quae Langobardi ad partem Francorum sponponderant, annis singulis reddidit. Post ejus discessum filius ejus Ago, in regnum sublimatus, similiter impluisse dignoscitur.

AN. DCXVII. Anno 34 regni Chlotharii, legati tres nobiles ex gente Langobardorum Agiulfus, Pompegius, et Gauto, ab Agone rege ad Chlotharium regem destinantur, petentes ut illa duodecim millia solidorum, quae annis singulis Francorum aerariis dissolvebant, debuissent cassari, exhibentes ingeniose secretius tria millia solidos, ex quibus Warnacharius mille, Gundelandus mille, et Chucus mille acceperunt: Chlothario vero triginta sex millia solidorum insimul exhibebant. Quare consilio suprascriptorum, qui occulte exeniati fuerant, Chlotharius ipsa tributa a parte Langobardorum cassavit; et amicitiam perpetuam cum Langobardis sacramentis et pactis firmavit.

AN. DCXVIII. XLVI. Anno 35 regni Chlotharii Bertethrudis regina moritur, quam unico amore dilexerat Chlotharius, et omnes leudes bonitatem ejus cernentes vehementer amaverant.

AN DCXXII. XLVII. Anno 39 regni Chlotharii, Dagobertum filium suum consortem regni facit, eumque super Austrasios regem instituit, retinens sibi quod Ardenna et Vosagus versus Neuster et Burgundiam excludebant.

AN. DCXXIII. XLVIII. Anno 40 regni Chlotharii, homo quidam, nomine Samo,

natione Francus, de pago Sennonago plures secum negotiantes ascivit, ad exercendum negotium in Sclavos, cognomento Winidos, perrexit. Sclavi jam contra Avars, cognomento Chunos, et regem eorum Gaganum coeperant rebellare. Winidi Befulci Chunis fuerant jam ab antiquitus, ut cum Chuni in exercitu contra gentem quamlibet aggrediebant, Chuni pro castris adunato illorum exercitu stabant, Winidi vero pugnabant; si vero ad vincendum praevalebant, tunc Chuni praedas capiendum aggrediebant; sin autem Winidi superabantur, Chunorum auxilio fulti vires resumebant. Ideo Befulci vocabantur a Chunis, eo quod duplici in congressione certaminis vestita praelia facientes ante Chunos praecederent Chuni ad hiemandum annis singulis in Selavos veniebant; uxores Selavorum et filias eorum stratu sumebant; tributa super alias oppressiones Selavi Chunis solvebant. Filii Chunorum, quos in uxores Winidorum et filias generaverant, tandem non sufferentes hanc malitiam ferre et oppressionem, Chunorum dominationem negantes, ut supra memini, coeperant rebellare. Cum in exercitu Winidi contra Chunos fuissent aggressi, Samo negotians, de quo memoravi superius, cum ipsis in exercitu perrexit, ibique tanta ejus fuit utilitas, ut mirum fuisset, et nimia multitudo de Chunis gladio Winidorum trucidata fuisset. Winidi cernentes utilitatem Samonis, eum super se eligunt regem, ubi triginta quinque annos regnavit feliciter. Plura praelia contra Chunos suo regimine Winidi gesserunt, suo consilio et utilitate Winidi semper superarunt. Samo duodecim uxores ex genere Winidorum habebat, de quibus viginti duos filios et quindecim filias habuit.

XLIX. Ipsoque anno 40 Chlotharii, Adaloaldus rex Langobardorum filius Agonis regis, cum patri suo successisset in regno, legatum Mauricii imperatoris, nomine Eusebium, ingeniose ad se venientem benigne suscepit. Inunctus in balneo nescio quibus unguentis ab ipso Eusebio persuadebatur; et post hanc unctionem nequidquam aliud, nisi quod ab Eusebio hortabatur, facere poterat. Persuasus ab ipso ut primates et nobiliores cunctos in regno Langobardorum interficere ordinaret, eisdem extinctis, se cum omni gente Langobardorum imperio Mauricii traderet. Quod cum jam duodecim ex eis, nullis culpis exstantibus, gladio trucidasset, reliqui cernentes eorum esse vitae periculum, L. Charoaldum ducem Taurinensem, qui germanam Adaloaldi regis habebat uxorem, nomine Gundebergam, omnes seniores et nobilissimi Langobardorum gentis uno conspirantes consilio, in regnum eligunt sublimandum. Adaloaldus, veneno hausto, interiit. Charoaldus statim regnum arripuit. Taso unus ex ducibus Langobardorum cum ageret Tuscanam provinciam, superbia elatus, adversus Charoaldum regem coeperat rebellare.

LI. Gundeberga regina cum esset pulchra aspectu, benigna in cunctis, et pietate plenissima, Christiana, eleemosynis larga, praecellente bonitate ejus, diligebatur a cunctis. Homo quidam, nomine Adalulfus, ex genere Langobardorum, cum in aula palatii assidue ad obsequium regis conversaretur, quadam vice ad reginam veniens, cum in ejus staret conspectu, Gundeberga regina eum sicut et caeteros diligens, dixit honestae staturae Adalulfum fuisse formatum. Ille haec audiens ad Gundebergara secretius ait, dicens: Formam status mei laudare dignata es, stratui tuo jube me subjungere. Illa fortiter denegans, eumque despiciens in faciem expuit. Adalulfus cernens se vitae periculum habere, ad Charoaldum regem protinus cucurrit, petens ut

secretius quod ad suggerendum habebat, exponeret. Loco accepto, dixit ad regem: Domina mea regina tua Gundeberga apud Tasonem ducem secretius tribus diebus locuta est, ut te veneno interficeret, ipsumque sibi conjugatum sublimaret in regnum. Charoaldus rex his mendaciis auditis credens, Gundebergam in Caumello castro in unam turrem exsilio trudit. Chlotharius legatos dirigens ad Charoaldum regem, inquirens qua de re Gundebergam reginam parentem Francorum humiliasset, ut exsilio retrudisset. Charoaldus his verbis mendacibus quasi veritate subsisterent, respondit. Tunc unus ex legatariis, nomine Ansoaldus, non quasi injunctum habuisset, sed ex se ad Charoaldum dixit: Liberare poteris de blasphemia [Id est, bl?me] hanc causam; jube illum hominem qui hujusmodi verba tibi nuntiavit armari, et procedat alius de parte reginae Gundebergae; quique armatus ad singulare certamen, ut iudicio Dei, his duobus confligentibus, cognoscatur utrum hujus culpae reputationis Gundeberga sit innoxia, an fortasse culpabilis. Cumque haec Charoaldo regi et omnibus primatibus palatii sui placuissent, jubet Adalulfum armatum conflictum adire certaminis, et de parte Gundebergae procurrentibus consobrinis Gundebergae et Ariberto, homo, nomine Pitto, contra Adalulfum armatus aggreditur. Cumque conflixissent certamine, Adalulfus a Pittone interficitur. Gundeberga statim de exsilio post annos tres regressa sublimatur in regnum.

AN. DCXXIV. LII. Anno 41 Chlotharii regis, cum Dagobertus jam utiliter regnaret in Auster, quidam ex proceribus de gente nobili Ayglolfinga, nomine Chrodoaldus, in offensam Dagoberti cadens, instigantibus beatissimo viro atque pontifice Arnulfo, et Pippino majore domus, seu et caeteris prioribus [Al., primoribus] sublimatis in Auster, eo quod esset ipse Chrodoaldus rebus plurimis ditatus, caeterorum facultatum cupiditate pervasor, superbiae deditus, elatione plenus, nec quidquam boni in ipso reperiebatur. Cumque Dagobertus ipsum jam vellet pro suis facinoribus interficere, Chrodoaldus ad Chlotharium terga vertit, ut suam cum filio vitam obtinere dignaretur. Chlotharius cum Dagobertum vidisset, inter caeteras colloquutiones Chrodoaldo vitam precatur. Dagobertus promittens, si id quod male gesserat emendaret, Chrodoaldus vitae periculum non haberet; sed nulla exstante mora, cum Chrodoaldus cum Dagoberto Treveris [Al., reversus] accessisset, jussu Dagoberti interfectus est: quem Bertharius homo Scarponensis evaginato gladio ad ostium [Al., postitium] cubiculi capite truncavit.

AN. DCXXV. LIII. Anno 42 regni Chlotharii, Dagobertus cultu regio, ex [Al., et] jussu patris honeste cum leudibus in Clippiaco non procul Parisius venit, ibique germanam Sichildae reginae, nomine Gomatrudem, in conjugium accipit. Transactis nuptiis, die tertia inter Chlotharium et Dagobertum filium suum gravis orta fuit intentio. Petebat enim Dagobertus cuncta quae ad regnum Austrasiorum pertinebant suae ditioni velle recipere, quod Chlotharius vehementer denegabat eidem ex hoc nihil velle concedere. Electis ab his duobus regibus duodecim Francorum proceribus, ut eorum disceptatione haec finiretur intentio, inter quos et domnus Arnulfus pontifex Mettensis cum reliquis episcopis eligitur, qui benignissime, ut sua erat sanctitas, inter patrem et filium pro pacis loquebatur concordia, tandem a pontificibus, vel sapientissimis viris proceribus, pater pacificatur cum filio; reddensque ei solidatum quod aspexerat ad regnum Austrasiorum, hoc tantum exinde

quod citra Ligerem vel in Provinciae partibus situm erat, suae ditioni retinuit.

AN. DCXXXVI. LIV. Anno 43 regni Chlotharii Warnacharius major domus moritur. Filius ejus Godinus animi levitate imbutus novercam suam Bertanem eo anno accepit uxorem: unde Chlotharius rex adversus eum nimio furore permotus, jubet Arneberto duci, qui Godini germanam uxorem habebat, eum cum exercitu interficere. Godinus cernens suae vitae periculum, terga vertens cum uxore ad Dagobertum regem perrexit in Auster, et in ecclesia sancti Apri regio timore perterritus, fecit confugium. Dagobertus per legatos pro ejus vita saepius Chlotharium regem deprecabatur: tandem a Chlothario promittitur Godini vita concessa, tamen [Al. tantum] ut Bertanem, quam contra canonum instituta uxorem acceperat, relinqueret. Cumque ipse reliquisset, et reversus esset in regnum Burgundiae, Berta continuo ad Chlotharium perrexit, dicens: Si Godinus conspectui Chlotharii praesentatur, ipsum regem vellet interficere. Godinus jussu Chlotharii per praecipua loca sanctorum, domni Medardi Suessionas et domni Dionysii Parisius ea praeventione sacramenta daturus adducitur, ut semper Chlothario deberet esse fidelis, ut congrue locus esset repertus, quo pacto separatus a suis interficeretur. Chramnulfus, unus ex proceribus, et Waldebertus domesticus dicentes ad Godinum ut Aurelianus in ecclesia sancti Aniani, et Turonis ad limina sancti Martini ipsum sacramentum adhuc impleturus adiret. Quod cum in suburbano Carnotis, Chramnulfo indicante et transmittente, hora prandii in quamdam villulam venisset, ibique Chramnulfus et Waldebertus super